

Мишка

Богдан Лепкий

Була собі мишка. Така, як і другі: сіренька, маленька, кінчасті вушка, довгий, гладкий хвостик.

В самім кутку хати, де нога від ліжка щільно притикає до стіни, мала свою нору. Мешкання не розкішне, але безпечне. Ніхто з людей не заглядав туди. О, люди, — це дуже цікаві сотворіння! Мишка боялася людей.

Коли на хаті не видно було ані одного чобота, ні одної висувала головку, зиркала направо йналіво, і скоренько, ренько, як шнурочок, пересувалася по під стіну і двері. Шу-усть! — і вже на подвір'ї.

Там не боялася нікого. Ні пишно вбраного когута, що ходив, мов жандар, ні круторогого вола, що лежав біля стайні, мов гора, і румигав, ні господині, що на ціле село тарахкотіла терлицею, а язиком ще голосніше, ніж терлицею, — нікого! Бігла на поле.

Там стрічалася з своїми сестрами, із міста. Ці були дуже бідні: худі, голодні, миршаві. Ледве хвостики | волокли за собою. Розказували, що тепер у них в городі страх погані часи. Люди не мають що їсти, а про миші, то вже і не згадуй.

Їм, просто, пропадай! Ніде ні крушнічки хліба, ні одної крупинки, нічого. Господиня, як крає хліб, то над тарілкою, а крає так тонко, що руку крізь крайнку видно. Як пряче із стола, то кришки на долоню згортає і дитині до рота несе, щоб з голоду не вмерло... кажуть, війна. Люди людей мордують, не мають часу працювати на хліб..."

А наша мишка на те до них:

"У моїх господарів не те. Єсть чим пожитися. Коли я й вибігаю в поле, то це не з голоду, а так із привички, щоб подивитися на світ, бо у норі скучно. Все з тими дітьми, та й з тими дітьми. Такі вам неслухняні, пишуть, а на мені шкура терпне, щоб господар не вчув. О, мій господар дуже страшний. Його всі бояться. Колись, ту двох кабанів забив. Такі здорові кабани, а він їх порізав. Сало повісив у димарі, коптить. А м'ясо їдять. Добре їдять. Вночі приходять якісь чужі люди, і він їм продає. За гарні гроші. Гроші ховає у ящик під ліжком, недалеко від моєї нори. Іноді, як ціле село спить, перед хату заїжджає візок. Злазить двоє людей і з хати виносять м'ясо, масло, яйця, крупу і сало. Таке чутке сало, що аж в носі вертить..."

"Не говори, сестричко! — перебивають городські мишки. — Не говори, бо нам млісно стає. Ми вже й забули, як сало виглядає".

Мишці жаль голодних городянок, вона важко зітхає і говорить далше.

"А коли вже добре навантажить візок, то господар випроваджує його полевою доріжкою під ліс, а сам вертає в хату. Тиче жінці гроші під ніс і каже: "Що, гарно пахнуть? Х-ха-ха! От бачиш, і війна на щось придасться. Перше ми за рік не заробили стільки, що тепер за місяць. Розбагатіємо".

І ховає гроші у ящик під ліжко. В цьому ящику стояли колись гранати, а тепер гроші. Ще трохи і ящик цей тяжко буде замкнути, так їх багато".

"А господиня? — питають цікаві мишки.

"Господиня ходить тепер, як паня. Які у неї сорочки, які кружева — пфу!

Пахучим милом вимивається;

Городські миші вірити не хочуть. "Пахучим милом вимивається, а наша вмивається слізьми..."

Наговорившись доволі, мишка вертає додів.

Перетиснеться крізь двері, як тінь майне по під стіну і шу-сть! до нори. Тільки хвостик іноді визирає. Але й хвостика ніхто не бачить, бо де там тепер людям заглядати під ліжко.

Їм не до того.

* * *

Раз якось вертає наша мишка і чує — в хаті чужим духом пахне.

Знялася на задні лапки — заглядає.

Перше побачила великі черевики на деревляних підосвах, а там обшарпана спідниця, а вище полатана сорочка, а ще вище обличчя, худе, худе, лиш шкура та кості, лиш ці червоні, заплакані очі.

"Це одна з тих із міста,— погадала собі мишка.— Вони приходять без нічого і відходять з нічим. Побачимо".

А жінка говорила, мовби за трумною ішла:

"Змилосердіться, господине, дивіть! Ніг собі в цих проклятих колодках не чую. У мене хора дитина, як мені без молока вертати? Най би хоч перед смертю напилосся. Совісті нема на тую муку дивитися. Я ж — мати. Я вам цього, спасителько моя, во віки не забуду. Я вам гроші в суботу принесу, так мені боже дай спокійно сконати, що принесу..."

А господиня:

"Мої корови тільки молока дають, що кіт наплакав. От, дою, щоб не запустити. Прийдіть, як отеляться. Тепер ми самі не маємо що пити. Спитайте в наших сусідів. Може продадуть; вони на гроші ласі і рідного батька продали б, а в нас нема що продавати, хоч і хотіли б".

Як мишка тую розмову почула, то так їй соромно зробилося, не за себе, а за господиню, що чим скорше побігла до нори.

"Добре, що діти сплять, а то ще б навчилися брехати, як люди. І як цим людям язик на таку брехню повергається? Погані люди. Одні з голоду гинуть, а другі папір у ящик ховають. Хіба ж папір важніший від життя. Але я їм!"

І в маленькій мишачій голові зродилася велика ідея. Знищити, поторошити цей папір, що його кривдою людською чути, поганий папір.

Вона припала до дерев'яного ящика і гризла, і гризла, і гризла. Зразу ящик, а там і гроші. Працювала цілу ніч. В днину відпочивала, а на ніч дальше до роботи. Так кілька діб, аж не було що гризти.

Одної днини каже господар до своєї жінки: "Я чоловік праці. У мене ніхто не сміє дармувати. Гроші також. Їх треба пустити в рух. Купимо за них кілька свинок, двоє-трое телят, підгодуємо, продамо і купимо нових, і знов продамо, поки не будемо мати тільки грошей, що в банку. Бог знає, коли буде друга війна".

Кахикаючи і постогнуючи, бо був товстий, як годований кабан, поліз під ліжко. Добув ящик, відчинив і... очі йому пішли а стовп, брови підлізли вгору, волосся дубом стало.

"Погризли, погризли, погризли!"

"Що? Де? Коли? — питалася жінка.

"О, дивися! О!"

І вона теж встромила ніс у ящик: "А-а-а"!

"Це ти тому винна, це ти!"

"Всьому я винна, всьому я..." — плакала жінка.

А господар кричав: "Я не раз говорив, що треба нам кота, великого, здорового кота, а ти ложки молока жалувала для його: ти! ти! ти!"

І кинувся на неї з кулаками.

Але мишка не чекала, що дальше буде; моргнула на дітей, і вони шнурочком вибігли крізь відчинені двері на поле. Краще там, ніж у такій хаті.